Zeszyty Naukowe
Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu
Nr 35/2011

Alicja Brodzka

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wpływ kryzysu na pozycję konkurencyjną Andory i Monako – europejskich rajów podatkowych

Streszczenie. Andora i Monako, niewielkie europejskie księstwa, od lat budziły zainteresowanie zamożnych ludzi. Terytoria te wykorzystały możliwość, jaką dawało położenie w sąsiedztwie rozwiniętych krajów, stosujących znacznie wyższe obciążenia podatkowe. Konsekwentna polityka nienakładania podatków bezpośrednich, wysoki poziom bezpieczeństwa oraz sukcesywne poszerzanie usług finansowych sprawiły, iż Andora i Monako stały się europejskimi centrami *offshore*, szczególnie atrakcyjnymi dla osób prywatnych. Artykuł analizuje wpływ kryzysu finansowego na pozycję konkurencyjną opisywanych terytoriów, tak popularnych wśród zamożnych Europejczyków.

Słowa kluczowe: raje podatkowe, zmiana miejsca rezydencji do celów podatkowych, optymalizacja podatkowa

1. Znaczenie rajów podatkowych w prywatnych inwestycjach

Raje podatkowe to najczęściej niewielkie kraje, często wyspiarskie, o małej liczbie ludności. Historyczne uwarunkowania sprawiały, że terytoria te przez długi czas znajdowały się pod politycznym i gospodarczym wpływem potęg kolonialnych. Kraje takie, często uzależnione od pomocy z zagranicy, szansę na pomnożenie dochodów publicznych oraz przyspieszenie własnego rozwoju dostrzegły w stworzeniu klimatu sprzyjającemu napływowi obcego kapitału. Wprowadzenie niskiego poziomu obciążeń podatkowych oraz przyjaznego systemu legislacyjnego dotyczącego prowadzenia działalności gospodarczej wpłynęło na zmianę po-

strzegania tych regionów, a tym samym na wzrost zainteresowania zagranicznych inwestorów. Napływ obcego kapitału przyczyniał się bezpośrednio do zwiększenia liczby miejsc pracy i wzrostu zamożności ludności, a sukcesywnie poprawiające się warunki inwestowania powodowały sprzężenie zwrotne w postaci wzrastającej popularności rajów podatkowych[1].

Wśród rajów podatkowych istnieje nieliczna grupa terytoriów, których rozwój przebiegał w odmienny niż wyżej opisany sposób. Do kategorii tej należą niewielkie kraje, w większości niezależne terytoria europejskie, charakteryzujące się wysokim poziomem rozwoju i dobrobytu mieszkańców. Państwa te na przestrzeni wieków opierały się panującemu w Europie trendowi zwiększania obciążeń fiskalnych. W ich strategie rozwoju wpisane było utrzymanie niskich podatków obciążających wewnętrzne dochody. Relatywnie niewielki zrównoważony budżet, z niezbyt rozbudowanymi wydatkami publicznymi, umożliwił konsekwentne stosowanie zasady liberalnego systemu fiskalnego. Udogodnienia podatkowe oraz wysoki poziom bezpieczeństwa opisywanych terytoriów, a także niewielkie ich oddalenie od rozwiniętych krajów europejskich sprawiły, że terytoria te zaczęły być postrzegane jako atrakcyjne miejsca lokowania środków finansowych. Niektóre z nich, np. Cypr, Liechtenstein i Luksemburg, a także zależne od Wielkiej Brytanii Wyspy Normandzkie, wyspa Man i Gibraltar – na przestrzeni lat rozwinęły szereg rozwiązań, umożliwiających optymalizację podatkową w obrębie struktur gospodarczych. Inne zaś wyspecjalizowały się w usługach kierowanych do zagranicznych zamożnych inwestorów indywidualnych.

Inwestowanie środków finansowych przez osoby fizyczne poza granicami własnego kraju wynika zwykle z trzech głównych przesłanek: oszczędności podatkowych, dyskrecji i anonimowości oraz możliwości ochrony aktywów. Poza uczestnictwem kapitałowym w podmiotach gospodarczych inwestorzy indywidualni mogą wykorzystywać raje podatkowe do gromadzenia nadwyżek finansowych na poufnych, nieopodatkowanych kontach bankowych, inwestowania środków w rozwiązania inwestycyjne *offshore*, składania części swojego majątku w specyficzne rodzaje struktur prawnych (trusty, fundacje) czy też zmiany miejsca swojego dotychczasowego zamieszkania na kraj *offshore*. Przeniesienie się na inne terytorium nie wiąże się z utratą pierwotnego obywatelstwa, może natomiast przynieść znaczne korzyści podatkowe.

2. Zmiana miejsca rezydencji do celów podatkowych

W celu podatkowej optymalizacji prywatny inwestor decyduje się czasem na zmianę miejsca zamieszkania. Takie rozwiązanie nakłada na niego nieco więcej formalności niż tylko oddanie w zarządzanie instytucjom *offshore* własnych środ-

[1] J. Głuchowski, *Oazy podatkowe*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1996, s. 33.

ków finansowych. Osoby, osiągając przychód w kilku państwach, niekiedy deklarują swój dochód w kraju najatrakcyjniejszym pod względem obciążeń fiskalnych, aby uniknąć obowiązku podatkowego w swoim dotychczasowym miejscu zamieszkania, charakteryzującym się wysokimi podatkami. Z reguły przyjmuje się, iż osoba fizyczna może uzyskać certyfikat rezydencji w nowym kraju, jeśli się do niego przeniesie. Zwykle niezbędnym warunkiem jest przebywanie na danym terytorium ponad 183 dni w roku (ewentualnie 6 miesięcy w roku podatkowym). Niekiedy rezydencja obwarowana jest dodatkowymi warunkami, np. koniecznością udokumentowania majątku pozwalającego na „godziwe" życie (często bez konieczności/możliwości wykonywania pracy zarobkowej), sprowadzenia części majątku do instytucji finansowych kraju nowej rezydencji czy zainwestowania środków w nieruchomość lub apartament o standardzie „odpowiednim do wielkości rodziny rezydenta".

Uzyskanie certyfikatu rezydencji wiąże się z nałożeniem obowiązku podatkowego na nowym terytorium. W zależności od specyfiki danego państwa opodatkowaniu mogą podlegać tylko dochody krajowe (dochód lokalny) lub też wszystkie, bez względu na miejsce ich powstania (dochód światowy). Osoby zamożne, kierując się aspektem podatkowym, zwykle decydują się na kraj oferujący zerowe lub bardzo niskie stawki podatkowe dla osób indywidualnych sprowadzających się na ich terytorium. Często stosowanym rozwiązaniem jest też roczna opłata, uiszczana w stałej wysokości. Ryczałt ten zastępuje procentowe stawki podatkowe od dochodów osób fizycznych.

Zmianę rezydencji podatkowej stosują szczególnie osoby zamożne z krajów rozwiniętych, sławne lub zajmujące wysokie stanowiska. Często decydują się na nią również przedstawiciele wolnych zawodów, niezwiązani ściśle z konkretnym miejscem wykonywania pracy (artyści, sportowcy, przedsiębiorcy, pisarze, doradcy). Pozostaje ona domeną najzamożniejszej i najbardziej mobilnej grupy osób, ponieważ uzyskanie certyfikatu rezydencji podatkowej wiąże się z dosyć skomplikowaną procedurą, która oprócz czasu pochłania również niemałe kwoty pieniędzy. Ponadto należy przekonać dotychczasowy urząd podatkowy o rzeczywistej zmianie zamieszkania oraz otrzymać zgodę na rezydencję i potwierdzenie powstania obowiązku podatkowego na nowym terytorium. Niespełnienie obu wcześniej wymienionych warunków może doprowadzić do zobowiązania osoby fizycznej do uiszczenia podatku od swoich dochodów w obu krajach – dotychczasowej i nowej rezydencji.

W Europie raj podatkowy stanowią niektóre kantony Szwajcarii (najniższe stawki podatku dochodowego od osób fizycznych obowiązują w kantonie Obwalden) oraz Andora i Monako. W tych dwóch niewielkich księstwach atrakcyjne warunki podatkowe oferowane zamożnym cudzoziemcom wpłynęły znacząco na ich pozycję konkurencyjną. Ze względu na bardzo ograniczoną powierzchnię oraz relatywnie niewielkie gospodarki, przy analizie pozycji konkurencyjnej wymie-

nionych terytoriów uwzględnia się głównie czynniki najczęściej brane pod uwagę w procesie podejmowania decyzji inwestycyjnych.

W dalszej części opracowania poddano zatem systemy podatkowe Księstw Andory i Monako, a także zanalizowano zmiany w kondycji sektorów finansowego i turystycznego tych państw.

3. Andora

Do lat 70. XX w. Andora była ubogim krajem pasterskim, liczącym zaledwie 22 000 mieszkańców. Zmiany, pozwalające na jego skokowy rozwój, nastąpiły w latach 50. ubiegłego wieku. Andora dostrzegła nasilające się zjawisko wyprowadzania kapitału przez obywateli sąsiedniej Hiszpanii. W związku ze wzrastającymi obciążeniami podatkowymi Hiszpanie zaczęli poszukiwać alternatywnych miejsc lokaty własnych oszczędności. Andora zareagowała na wzrost „kapitału ucieczkowego" (*flight capital*), znosząc wszystkie podatki związane z operacjami bankowymi. Zmiany w prawie spowodowały olbrzymi napływ zagranicznych środków finansowych do andorskiego systemu finansowego. Wzmożone przepływy kapitałowe, głównie z regionu Katalonii, zadziałały stymulująco na rozwój bankowości Andory (szczególnie bankowości prywatnej)[2].

Obecnie niewielka Andora jest krajem o dobrze rozwiniętej infrastrukturze i wysokim poziomie życia. W 2009 r. produkt krajowy brutto wynosił 3,5 mld EUR, PKB *per capita* natomiast 65 690 EUR. Roczna dynamika wzrostu PKB to 3,0%, przy deficycie budżetowym utrzymującym się na poziomie 4% i inflacji 1,9%[3]. Najbardziej znaczącą rolę odgrywa turystyka, wnosząca 60% do produktu krajowego brutto. Około 97% wszystkich turystów stanowią Francuzi i Hiszpanie. W olbrzymiej części przypadków przyjeżdżają oni na jednodniowe zakupy, tańsze niż w ich kraju, oraz korzystają z ośrodków narciarskich w Pirenejach. W ciągu ostatniego 5-miesięcznego okresu (do lutego 2009 r.) Andorę odwiedzało średnio 729 572 osoby miesięcznie. Duże znaczenie w gospodarce Andory ma bankowość – 16-procentowy udział w PKB, znacznie mniejsze – produkcja oraz rolnictwo – odpowiednio 3% i 1% PKB[4].

Twierdzenie, że Andora stanowi raj podatkowy, nie jest do końca prawdziwe. System podatkowy księstwa cechuje brak podatków bezpośrednich zarówno

---

[2] *Andorra: Assessment of Financial Sector Supervision and Regulation*, International Monetary Fund Report, Monetary and Capital Markets Department, 27.01.2007, s. 9.

[3] *Principality of Andorra Downgraded to „A+" on Challenged Economic Structure*, Standard&Poors, Ratings Direct, 26.05.2009, s. 2.

[4] *Andorra: Country Brief*, Estandards Forum Publications, 7.04.2009, www.estandardsforum.org, s. 2., 10.09.2010.

od osób fizycznych, jak i prawnych. Nie ma w nim też podatków od transferów kapitałowych, spadków i darowizn. Podatki jednakże istnieją i stanowią 12,6% krajowego PKB. Główne wpływy fiskalne to opłaty celne i podatki nakładane na importowane produkty (4–12%), opłaty związane z rejestracją spółek, a także wpływy z obciążeń lokalnych związanych z własnością. Od 2006 r. w Andorze obowiązują 3 dodatkowe podatki pośrednie – podatek od usług (4%, początkowo nakładany tylko na usługi bankowe i ubezpieczeniowe, potem rozszerzony na pozostałe sektory usługowe), produkcji krajowej (4–12%) oraz działalności komercyjnej (4–12% będący suplementem VAT)[5].

Brak podatków bezpośrednich sprawia, iż księstwo jest postrzegane jako atrakcyjne pod względem zmiany miejsca zamieszkania do celów podatkowych. Aby móc podlegać regulacjom systemu podatkowego Andory, należy zamieszkać na jej terytorium i uzyskać certyfikat rezydencji. Status rezydenta wiąże się z przebywaniem na terenie tego państwa minimum 183 dni w roku. Dochody oraz majątek rezydentów nie podlegają szacowaniu przez urząd fiskalny, nie stosuje się również podatku od spadków i darowizn. Z pozostałych opłat obowiązują tylko podatki na rzecz władz lokalnych, najczęściej kształtujące się na poziomie 250 EUR rocznie na gospodarstwo domowe[6].

Udogodnienia te, w połączeniu z atrakcyjnością geograficzną (łagodny klimat, piękne krajobrazy, możliwość uprawiania sportów) i wysokim standardem życia sprawiły, iż Andora jest szczególnie interesująca dla osób prywatnych. Nic więc dziwnego, że wraz z rozwojem gospodarki księstwo odnotowało przyrost ludności w dużej mierze spowodowany imigracją. Wskutek napływu imigrantów rdzenni Andorczycy zaczęli być mniejszością we własnym kraju – w 1987 r. stanowili zaledwie 21% populacji[7]. W celu odwrócenia niepokojącego trendu władze księstwa zaczęły ograniczać dotąd przychylną politykę osiedlania się cudzoziemców. Od 2006 r. obowiązuje nowy system, uzależniający liczbę wydawanych pozwoleń na rezydencję od „ekonomicznych i społecznych potrzeb Księstwa Andory". Wynosi ona zaledwie 500 certyfikatów rocznie[8]. Zmiany w prawie migracyjnym zapobiegły dalszemu zmniejszaniu udziału rdzennych Andorczyków – w 2009 r. stanowili oni 37% populacji. Wśród cudzoziemców najliczniejszą grupę tworzyli Hiszpanie (32% ogółu mieszkańców), następnie Portugalczycy (16%) i Francuzi (6%)[9].

Relatywnie duży udział cudzoziemców w populacji księstwa nie pozostaje bez wpływu na popyt na domy i mieszkania. Aby zapobiec znaczącemu wzrosto-

---

[5] *The Tax System in Andorra*, www.taxrates.cc [24.08.2010].

[6] *The Andorran Economy, Andorra Economic Report*, Cambra de Commerc Idustria i Serveis d'Andorra, 2005, s. 48.

[7] Tamże, s. 24.

[8] *Andorra Entry and Residence*, www.lowtax.net [24.08.2010].

[9] *Statistical Yearbook 2010*, Govern di Andorra, Ministeri di Presidencia i Finances, www.estadistica.ad [24.08.2010].

wi cen na i tak drogim rynku nieruchomości, prawo andorskie wprowadziło obostrzenia dotyczące zakupu ziemi i nieruchomości przez obcokrajowców. Są oni uprawnieni do nabycia jednej nieruchomości, przy czym stosuje się ograniczenia w stosunku do wielkości jej powierzchni.

Popularność Andory wśród zamożnych Europejczyków wpływa również na sektor finansowy księstwa, zdominowany przez silnie skoncentrowany sektor bankowy (mający 95-procentowy udział w rynku)[10]. Aktywność gospodarcza *offshore* była do niedawna znacznie ograniczona w Andorze, dlatego decyzje inwestorów prywatnych mają wiodące znaczenie dla rozwoju sektora finansowego księstwa. Dla osób pragnących ulokować środki na terytorium Andory przygotowano wachlarz usług finansowych. Szeroko udostępniono prowadzenie i otwieranie rachunków bankowych, operacje kredytowe, obrót instrumentami finansowymi. Otwarcie konta prywatnego jest możliwe w bardzo krótkim czasie (w przeciągu godziny) i przy minimalnych wymaganiach finansowych (100 USD). Posiadacze rachunku mają możliwość transferu kwot w dowolnej walucie i kwocie[11]. Usługi bardziej skomplikowane, np. ubezpieczeniowe, *wealth management*, zarządzanie aktywami na zlecenie oraz doradztwo przy nabywaniu nieruchomości, także są popularne. W ofercie znajdują się również rozwiązania mniej standardowe, bardzo atrakcyjne z punktu widzenia osób, którym zależy na zachowaniu anonimowości i ułatwionemu korzystaniu z usług bankowych.

Poza rezydentami z usług finansowych korzystają też osoby zamieszkujące kraje unijne, zachęcone bliskością księstwa oraz poufnością informacji finansowych. Wpływa to na strukturę depozytów bankowych – według agencji ratingowej Standard&Poors udział depozytów należących do nierezydentów jest zbliżony do udziału w Szwajcarii i Luksemburgu[12].

Poufność bankowa przyświecająca działaniom instytucji finansowych księstwa stała się źródłem konfliktu z większymi krajami rozwiniętymi. W ostatnich latach wymogły one na nim zaprzestanie dochowywania tajemnicy bankowej. Groźba umiejscowienia Andory na czarnej liście krajów niewspółpracujących z OECD sprawiła, iż rząd tego państwa zgodził się na wprowadzenie procedur nadzoru i podjęcie zwalczania prania brudnych pieniędzy i uchylania się od opodatkowania. Andora zdecydowała się również na przyjęcie postanowień Europejskiej Dyrektywy o Oszczędnościach, zmieniającej warunki lokowania oszczędności przez mieszkańców krajów unijnych. Księstwo od lipca 2005 r. nałożyło podatek u źródła (35% od 1.07.2011 r.) na dochody z oszczędności uzyskiwanych na terenie księstwa przez rezydentów krajów Wspólnoty.

---

[10] *European Union in the World. External Relations: The UE relations with Andorra*, European Commission, www.ec.europa.eu [2.12.2007].

[11] *Andorra: Country Brief*, dz. cyt., s. 6.

[12] *Principality of Andorra*, Standard&Poors, Ratings Direct, 21.08.2008, s. 5.

Wprowadzenie dodatkowych regulacji nie miało negatywnego wpływu na kondycję sektora finansowego księstwa. Potwierdził to raport Międzynarodowego Funduszu Walutowego. W 2007 r. stwierdzono, iż zmiany skłoniły prywatnych klientów do zamienienia środków w instrumenty nieobjęte postanowieniami Dyrektywy o Oszczędnościach. W produktach bankowych nastąpił odwrót od depozytów w kierunku zobowiązań pieniężnych o potencjalnie wyższych stopach zwrotu, co spowodowało wzrost znaczenia pozycji pozabilansowej, jaką są „środki oddane w zarządzanie banków". Zainteresowanie prywatnych klientów produktami ubezpieczeniowymi przyczyniło się do rozwoju sektora ubezpieczeń na życie (przypis składek zwiększył się z 61 mln EUR w 2004 r. do 1,8 mld EUR w roku 2005)[13]. Wartość aktywów w zarządzaniu instytucji ubezpieczeniowych Andory, w 2004 r. oszacowana na 20% PKB, w 2005 r. wzrosła do 89% PKB i nadal dynamicznie wzrastała w latach późniejszych[14].

O ile zmiany w legislacji wprowadzone pod wpływem nacisków UE i państw OECD nie zachwiały renomą księstwa jako popularnego centrum finansowego, o tyle nadejście kryzysu finansowego nie pozostało bez wpływu na kondycję tego niewielkiego państwa. Znalazło to odbicie w ocenie wiarygodności kredytowej księstwa. W 2007 r. Standard&Poors wskazywał na silną pozycję kraju, zdrową gospodarkę z konkurencyjnym sektorem usługowym oraz dobry stan finansów publicznych. Ostrzegał co prawda przed relatywnie dużą wrażliwością na czynniki zewnętrzne (szczególnie sytuacją w sąsiednich Hiszpanii i Francji), niemniej jednak wskazał na rating AA. Raport z sierpnia 2008 r. obniżył rating do AA– (z perspektywą negatywną), prognozując zmniejszenie liczby turystów (spadek o 2,7%). Pojawiło się również zagrożenie w sektorze bankowym – zwiększające się relacje krajowej akcji kredytowej liczonej w stosunku do PKB (260% PKB w 2008 r.) budziły obawy o utrzymanie zdrowej kondycji sektora w przypadku spowolnienia gospodarczego[15]. Kolejne miesiące przyniosły dalsze pogorszenie oceny księstwa – w maju 2009 r. na A+, w czerwcu 2010 r. – na A (z perspektywą negatywną). Raport z 2010 r. zwrócił uwagę na zagrożenia związane ze sferą finansów publicznych – zwiększające się potrzeby budżetowe (co ma spowodować niespotykany dotąd wzrost wydatków do 300% przychodów publicznych w ciągu najbliższych 2 lat), a także plany rozszerzenia bazy podatkowej (w wyniku zamiany obecnie obowiązujących podatków bezpośrednich na 1 spójny podatek VAT, a także wprowadzenia podatku dochodowego od osób prawnych). Wdrożenie tych zamierzeń w życie może w przyszłości zachwiać pozycją Andory jako terytorium o niskich obciążeniach podatkowych – i tym samym doprowadzić do głębokich zmian w strukturze jej gospodarki. Groźne dla wpływów państwa mogą się okazać obecne i przyszłe problemy ekonomiczne krajów sąsiednich, wpływa-

[13] *Andorra – Assessment of financial sector…*, dz. cyt., s. 27.
[14] *Principality of Andorra*, Standard&Poors, Ratings Direct, 11.09.2007, s. 2.
[15] *Principality of Andorra*, Standard&Poors, Ratings Direct, 21.08.2008, s. 2.

jące na kondycję sektora turystycznego Andory (dotyczy to szczególnie trudnej sytuacji w Hiszpanii, będącej głównym partnerem handlowym księstwa). Statystyki potwierdziły, iż sektor turystyczny nie oparł się kryzysowi. O ile w pierwszej dekadzie XXI w. liczba odwiedzających kształtowała się na podobnym poziomie (–0,1% średniego spadku w ujęciu rok do roku), o tyle w ostatnich latach zmniejszyła się o 5%[16].

Pomimo wymienionych wcześniej czynników ryzyka panuje opinia, iż Andora relatywnie dobrze poradziła sobie z ogólnoświatowym kryzysem finansowym. Standard&Poor's w swych raportach wskazuje na stabilność kraju oraz dobry stan jego gospodarki – zwłaszcza w porównaniu z sąsiednimi krajami. Istotna w obronie renomy opisywanego terytorium jako raju podatkowego okazała się kondycja sektora bankowego. Potencjalne problemy tego sektora, którego aktywa w zarządzaniu 5-krotnie przekraczają wielkość PKB Andory, skutkowałyby bardzo dużym obciążeniem dla budżetu państwa. Rozsądne zarządzanie oraz dobrowolne stosowanie norm ostrożnościowych pozwoliło uniknąć problemów, przed którymi stanęły inne niewielkie terytoria o ponadproporcjonalnie rozwiniętym sektorze bankowym. Tym samym najbliższe lata nie powinny zachwiać popularnością Andory jako niewielkiego centrum finansowego dla zamożnych osób fizycznych.

4. Monako

Rozwój gospodarczy Monako nastąpił w XIX w., gdy księstwo połączyła z Francją sieć dróg ułatwiających transport, a nowo otwarte kasyno stało się atrakcją przyciągającą zagranicznych turystów. Podczas I wojny światowej Francja zdecydowała o wprowadzeniu podatku dochodowego, tym samym sąsiednie Monako stało się dla francuskich obywateli bardzo atrakcyjną lokalizacją. Księstwo zyskało miano raju podatkowego, w którym preferencje podatkowe przyciągały cudzoziemców na równi z atrakcjami oferowanymi przez kasyna i rozwiniętą siecią luksusowych hoteli. Obecnie Monako, poza dużymi kosztami zamieszkania, oferuje swoim mieszkańcom bardzo wysoki standard życia – w 2008 r. produkt krajowy brutto wynosił 4,5 mld EUR (wzrost w stosunku do 2007 r. o 2,92%), co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dawało dochód *per capita* w wysokości 60 595 EUR. Specyfiką Monako jest to, iż ponad 80% siły roboczej tam zatrudnionej nie mieszka na terytorium księstwa. Podstawową gałęzią gospodarki są usługi – handel (32% PKB), budownictwo (10% PKB), turystyka (10% PKB) oraz usługi finansowe (16% PKB)[17].

[16] *Principality of Andorra Long- and Short-Term Sovereign Ratings Cut to „A/A-1"; Outlook Negative*, Standard&Poors, Ratings Direct, 14.06.2010, s. 3.

[17] *Monaco en Chiffres 2010*, Service Informatique du Ministère d'Etat, 2010, s. 149.

Politykę podatkową Monako uważa się za bardzo łagodną w porównaniu z rozwiązaniami fiskalnymi stosowanymi przez najbliższych sąsiadów. Obywatele tego państwa oraz cudzoziemcy o statusie rezydenta księstwa nie podlegają podatkom dochodowym. Wyjątkiem są obywatele Francji – zgodnie z bilateralną konwencją z 1963 r. obowiązują ich stawki podatkowe stosowane w ich własnym kraju. W Monako nie ma podatków od nieruchomości oraz opłat związanych z przebywaniem na jego terenie, występuje natomiast podatek od spadków i darowizn. Jego wysokość zależy od stopnia pokrewieństwa i kształtuje się w przedziale od 0% (dotyczy małżonków, rodziców i dzieci) do 16% (w przypadku niespokrewnionych osób). Z podatków pośrednich Monako stosuje podatek od wartości dodanej. VAT jest płacony według stawek obowiązujących we Francji (standardowa wynosi 19,6%, zredukowana 5,5%). Ponadto w księstwie obowiązują opłaty skarbowe, rejestracyjne, a także celne[18].

Brak podatków dochodowych od osób fizycznych wpływa na niesłabnącą popularność księstwa wśród zamożnych Europejczyków, którzy, zmieniając miejsce rezydencji podatkowej, chcą zmniejszyć swoje obciążenia fiskalne. Na tym niewielkim terytorium większość mieszkańców stanowią milionerzy pochodzący z innych krajów – tylko 16% ludności to rodzimi mieszkańcy, pozostali to imigranci, głównie z Francji (47%) i Włoch (16%)[19]. Obecnie każdy obcokrajowiec zamierzający przebywać w Monako przez okres dłuższy niż 3 miesiące lub decydujący się na zmianę miejsca stałego pobytu zobowiązany jest do posiadania pozwolenia na rezydencję. Po uzyskaniu wymaganego certyfikatu osoba fizyczna musi mieszkać w księstwie. Ze względu na to, iż stały dopływ obcokrajowców doprowadził do bardzo wysokich opłat za wynajem lub kupno nieruchomości fakt zamieszkiwania w Monako skrupulatnie się weryfikuje. Warunek rezydentury stanowi przebywanie na terenie księstwa przynajmniej 180 dni w roku. Jest on przestrzegany bardzo surowo – rezydenci mogą być wzywani przez służby policyjne do przedstawienia dowodów faktycznego przebywania na jego terytorium (łącznie z kontrolą ich rachunków).

Zainteresowanie cudzoziemców wpływa znacząco na kształt systemu finansowego. Podstawą rozwoju tego sektora stał się *private banking*, oferujący usługi skierowane do zamożnych klientów. Rynek finansowy nie jest duży w porównaniu z najpopularniejszymi europejskimi centrami finansowymi, ale warto zauważyć, że dynamicznie się rozwinął w ciągu pierwszej dekady XXI w. Przyczyniły się do tego wprowadzenie uregulowań prawnych unowocześniających działanie sektora finansowego, a także napływ znacznych kwot od rezydentów Włoch, szukających ucieczki od wzrastających obciążeń podatkowych we własnym kraju[20].

[18] *The Tax System in Monaco*, www.taxrates.cc [24.08.2010].
[19] *Monaco Population, Language and Culture,* www.lowtax.net [8.09.2010].
[20] *Monaco Banking,* www.lowtax.net [8.09.2010].

Obecnie na rynku finansowym Monako działa 39 instytucji bankowych, w większości będących częścią międzynarodowych grup finansowych (głównie z Francji, Szwajcarii, Włoch i Wielkiej Brytanii). Oferują one usługi zarządzania aktywami na zlecenie zamożnych klientów zarówno rezydentów, jak i nierezydentów księstwa[21]. Zgodnie z szacunkami Międzynarodowego Funduszu Walutowego aż 2/3 klientów banków Monako to osoby niebędące rezydentami księstwa. Oprócz banków funkcjonują 3 instytucje finansowe, specjalizujące się głównie w udzielaniu kredytów konsumenckich i finansowaniu zakupu nieruchomości. Działają także towarzystwa zbiorowego inwestowania. W 2006 r. 61 funduszy inwestycyjnych zarządzało kwotą aktywów w wysokości 6 mld EUR[22].

Monako bywa również rozważane jako miejsce lokowania środków finansowych, zabezpieczanych na wypadek śmierci ich właściciela. Za godną uwagi uważa się możliwość ustanawiania trustów majątkowych. Trusty, jako konstrukcje niebędące podmiotami prawnymi, nie podlegają podatkowi dochodowemu od osób prawnych, a ich aktywów nie obejmuje podatek od spadków i darowizn[23].

Ostatnie lata przyniosły zmiany w warunkach inwestowania środków na terenie księstwa. Pod wpływem nacisków UE Monako zgodziło się na wdrożenie w 2005 r. postanowień Europejskiej Dyrektywy o Oszczędnościach. Zdecydowało się na wariant podatku źródłowego (obecnie w wysokości 20%), nakładanego na dochody odsetkowe rezydentów krajów Wspólnoty[24]. Był to tylko 1 z czynników zmieniających klimat inwestycyjny księstwa. Kolejne zmiany nastąpiły za sprawą krajów rozwiniętych. Pomimo istnienia przepisów szczegółowo regulujących sposób działania podmiotów na rynku finansowym Monako, jako 1 z 3 krajów bezwzględnie stosujących tajemnicę bankową, pozostawało na czarnej liście OECD. By zostać z niej skreślonym, księstwo zdecydowało się na zwiększenie przejrzystości transakcji finansowych, stopniowo wdrażając system 2-stronnych umów o wymianie informacji podatkowych.

Wprowadzenie nowych regulacji nie wpłynęło negatywnie ani na wysokość środków zgromadzonych w instytucjach finansowych Monako, ani na liczbę działających podmiotów finansowych. Większych zmian nie spowodował również kryzys finansowy. Do roku 2008 r. system bankowy odnotowywał systematyczny przyrost depozytów: 16,30 mld EUR w 2003 r.[25], 23,45 mld EUR w 2006 r., 30,48 mld EUR w 2008 r.[26] Dużo wyraźniejsze zmiany zaszły w wysokości środków ulokowanych w papierach wartościowych – w 2003 r. w instytucjach ban-

[21] *Monaco en Chiffres 2010*, dz. cyt., s. 169.

[22] *Monaco: Assessment of Financial Sector Supervision and Regulation*, IMF Country Report No. 08/217, Waszyngton, 07.2008, s. 10.

[23] D. Langer, *Przewodnik po rajach podatkowych*, „Rynki Zagraniczne", 23.10.2007

[24] V. Houlder, *A life less taxing*, „Financial Times", 26.06.2008.

[25] *Monaco Statistics Pocket Book 2007*, Principaute de Monaco, Departement des Finances et de l'Economie, 2007, s. 30.

[26] *Monaco en Chiffres 2010*, dz. cyt., s. 169.

kowych zgromadzonych było 40,10 mld EUR[27], w 2006 r. – 49,96 mld EUR, a w 2008 r., na skutek gwałtownej przeceny walorów, już tylko 44,54 mld EUR. Rok 2009 okazał się rokiem dostosowania do zmienionych warunków rynkowych – depozyty bankowe zmniejszyły się do poziomu 24,97 mld EUR (spadek o 5,51 mld EUR), środki ulokowane w papierach wartościowych wyniosły 50,40 mld EUR (wzrost o 5,86 mld EUR). Ogółem depozyty i papiery wartościowe złożone w instytucjach bankowych w 2008 i 2009 r. utrzymywały się na niezmienionym poziomie 75 mld EUR[28].

O ile kryzys nie wpłynął znacząco na sektor finansowy księstwa, o tyle bardzo pogorszył kondycję 2. ważnej gałęzi – sektora turystycznego. Kłopoty finansowe krajów sąsiednich przełożyły się na znacznie mniejszą liczbę odwiedzających Monako. W 2008 r. spadek ten był jeszcze niewielki (o 1,8% w stosunku do roku poprzedniego). W 2009 r. wyniósł aż 18,3%.

Monako nie poddaje się ocenie żadnej instytucji ratingowej, niemożliwa jest zatem analiza zmian jego wiarygodności kredytowej. Spowolnienie gospodarcze, z którym borykają się kraje europejskie, niewątpliwie nie pozostało bez wpływu na kondycję gospodarki Monako, szczególnie sektora turystycznego. Warto podkreślić, iż ostatnie lata zawirowań na rynkach finansowych nie spowodowały obniżenia zaufania prywatnych inwestorów do usług finansowych oferowanych przez Monako. Jego zgoda na współpracę z UE i krajami OECD w zakresie zwiększania przejrzystości transakcji paradoksalnie wzmocniła pozycję księstwa jako centrum finansowego dla zamożnych Europejczyków. Nastąpiło to wbrew intencjom krajów rozwiniętych, które w ograniczeniu poufności informacji bankowej upatrywały sposób na zmniejszenie atrakcyjności Monako.

5. Podsumowanie

Andora i Monako, niewielkie europejskie księstwa, od lat budziły zainteresowanie zamożnych osób. Terytoria te wykorzystały możliwość, jaką dawało położenie w sąsiedztwie rozwiniętych krajów, stosujących znacznie wyższe obciążenia podatkowe. Konsekwentna polityka nienakładania podatków bezpośrednich, wysoki poziom bezpieczeństwa oraz sukcesywne poszerzanie usług finansowych sprawiły, iż Andora i Monako stały się europejskimi centrami *offshore*, szczególnie popularnymi wśród ludzi rozważających zmianę miejsca rezydencji w celu optymalizacji podatkowej. Pozycja konkurencyjna księstw okazała się na tyle silna, że ich atrakcyjności *offshore* nie zaszkodził ogólnoświatowy kryzys

[27] *Monaco Statistics Pocket Book 2007*, dz. cyt., s. 30.
[28] *Monaco en Chiffres 2010*, dz. cyt., s. 169.

finansowy. W przypadku sektora finansowego Andory rozsądne zarządzanie oraz zastosowanie środków zaradczych pozwoliły uniknąć problemów, przed którymi stanęły inne niewielkie terytoria o ponadproporcjonalnie rozwiniętym sektorze bankowym. Chociaż w Monako kryzys pogorszył kondycję ważnego dla gospodarki sektora turystycznego (większość odwiedzających bowiem pochodzi z przeżywających trudności krajów sąsiednich), nie wpłynął on jednak znacząco na sektor finansowy tego księstwa. Wybory zamożnych klientów indywidualnych wciąż się nie zmieniają pomimo trudniejszych warunków gospodarczych.

Literatura

Andorra: Assessment of Financial Sector Supervision And Regulation, International Monetary Fund Report, Monetary and Capital Markets Department, 27.01.2007.

Andorra: Country Brief, Estandards Forum Publications, 7.04.2009, www.estandardsforum.org [10.09.2010].

Andorra Entry and Residence, www.lowtax.net [24.08.2010].

European Union in the World. External Relations: The UE relations with Andorra, European Commission, www.ec.europa.eu [212.2007].

Głuchowski J., *Oazy podatkowe*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1996.

Houlder V., *A life less taxing*, „Financial Times", 26.06.2008.

Langer D., *Przewodnik po rajach podatkowych*, „Rynki Zagraniczne", 23.10.2007.

Monaco: Assessment of Financial Sector Supervision and Regulation, IMF Country Report No. 08/217, Waszyngton, 07.2008.

Monaco Banking, www.lowtax.net [8.09.2010].

Monaco en Chiffres 2010, Service Informatique du Ministère d'Etat, 2010.

Monaco Population, Language and Culture, www.lowtax.net [8.09.2010].

Monaco Statistics Pocket Book 2007, Principauté de Monaco, Departement des Finances et de l'Economie, 2007.

Principality of Andorra, Standard&Poors, Ratings Direct, 11.09.2007.

Principality of Andorra, Standard&Poors, Ratings Direct, 21.08.2008.

Principality of Andorra Long- and Short-Term Sovereign Ratings Cut to „A/A-1"; Outlook Negative, Standard&Poors, Ratings Direct, 14.06.2010.

Principality of Andorra Downgraded to „A+" on Challenged Economic Structure, Standard&Poors, Ratings Direct, 2605.2009.

The Andorran Economy, Andorra Economic Report, Cambra de Commerç Indústria i Serveis d'Andorra, 2005.

The Tax System in Andorra, www.taxrates.cc [24.08.2010].

The Tax System in Monaco, www.taxrates.cc [24.08.2010].

Statistical Yearbook 2010, Govern di Andorra, Ministeri di Presidència i Finances, www.estadistica.ad 24.08.2010.